

bundeling van drie artikelen dan van een boek. Het hoofdstuk over de sitsen en de Europese navolgingen biedt weinig nieuws. Het is in iets beknopter versie al verschenen in de catalogus *Sits, oost-west relaties in textiel*, verschenen bij de gelijknamige tentoonstellingen in 1987. In die catalogus is een technische verhandeling als deze wellicht meer op zijn plaats. Onderzoek naar de geschiedenis van technieken staat steeds meer in de belangstelling. De hier besproken bundel vormt een belangrijke en waardevolle bijdrage aan het onderzoek naar de situatie in Nederland. De hoop mag worden uitgesproken dat deze bundel de eerste is van een reeks publikaties over technieken waardoor de waarde ervan zeker zal stijgen. Van een instituut als het Centraal Laboratorium kan een dergelijk initiatief zeker worden verwacht.

G. van Duijn

P. J. M. Martens, *De zalmvissers van de Biesbosch. Een onderzoek naar de zalmvisserij op het Bergse Veld 1421-1869* (Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland XCIII; Tilburg: Stichting zuidelijk historisch contact, 1992, xxxvii + 513 blz., f80,-, ISBN 90 70641 43 7).

Studies over de Nederlandse riviervisserij zijn schaars. Het boek van Martens is dan ook een welkome aanvulling, in dit geval overeen tot nu toe nog niet beschreven regio. De auteur beoogt met zijn onderzoek een zo volledig mogelijke beschrijving te geven van de visserij op zalm en andere trekvisen in het gebied van de tegenwoordige Brabantse Biesbosch, vroeger bekend als het Bergse Veld. De onderzochte periode strekt zich uit van november 1421, toen de St. Elizabethsvloed de Grote Waard van Zuid-Holland overstroomde, tot omstreeks 1870, wanneer door diverse oorzaken aan de visserij op zalm en trekvisen in dit, vroeger tot de Nassause domeinen behorende, gebied een einde is gekomen. Als gevolg van archiefvernietiging is er zowel in het gemeentearchief van Geertruidenberg als in het archief van de Nassause domeinraad in het Algemeen Rijksarchief niet bijster veel materiaal met betrekking tot de visserij bewaard gebleven, maar toch voldoende, aldus de auteur, om een coherent beeld te geven van de wijze waarop er vanuit Geertruidenberg sedert 1421 op zalm werd gevist.

Het voorwerk bevat overzichten van archivalia, gebruikte bronnen en literatuur, afkortingen, tabellen, grafieken, afbeeldingen en kaarten. Het boek telt vervolgens elf hoofdstukken. Na het eerste inleidende hoofdstuk volgen er negen hoofdstukken, die ondergebracht zijn in vijf delen 'A t/m E'. Deel A behandelt de natuurlijke veranderingen die het gebied onderging en de invloed daarvan op de zalmvisserij. Deel B bespreekt de eigenlijke visserij, het visserijtoezicht en de vishandel. De hoofdstukken in deel C 'Financiële zaken' hebben betrekking op de heffingen op de in Geertruidenberg aangevoerde vis 'ingeld', de pachtopbrengsten voor de rentmeester van de Nassause domeinen, de wijze van verpachten en het inkomen van vissers en vishandelaren. De onderlinge verhoudingen tussen de verschillende actoren (vissers, vishandelaren, pachters, gilden), hun sociale status en hun cultuur vormen het onderwerp van het vierde deel D. Het laatste deel E behandelt in het kort de neergang van de riviervisserij. Het laatste gedeelte van het boek bevat een evaluatie, samenvattingen in het Nederlands en het Frans, bijlagen (met name vijf-jaarlijkse lijsten van pachters 1508-1577, opbrengsten van het ingeld te Geertruidenberg en pachtopbrengsten) en indexen op geografische en persoonsnamen. De schrijver had een chronologische opzet van zijn studie geprefereerd, maar de hiaten in het bronnenmateriaal noopten hem een thematische opzet te kiezen. Gevolg is nu, dat er talrijke herhalingen zijn dan wel verwijzingen naar latere uitgebreidere besprekingen van onderwerpen. Dit vergt wel het een en ander van het uithoudingsvermogen van de lezer. Dat de auteur geworsteld heeft met de

structuur van zijn boek, is misschien ook nog te zien aan de genummerde afbeeldingen en bijlagen, die niet in hun numerieke volgorde in het boek te vinden zijn. De lezer kan ze opsporen via de lijst van afbeeldingen en kaarten.

Op pagina 37 zegt de schrijver over de veranderingen in het landschap: 'Het zijn weer de kaarten die dit het duidelijkst illustreren'. Helaas is dit zo belangrijke illustratiemedium niet effectief toegepast. De meeste afbeeldingen van de kaarten zijn weinig contrastrijk en onleesbaar. Sommige kaarten, zoals afbeelding 11, hadden groter afgebeeld kunnen worden. Op pagina 198 wordt opgemerkt dat de vangst van prikken (lamprei) vooral naar de 'haringvissers van Middelharnis ging, die er hun beug mee aasden'. Met de beug vangt men echter geen haring, maar wel kabeljauw en schelvis.

Voor de beoordeling van bovenstaande opmerkingen verwijs ik naar de uitspraak van Comelis Mathijsz, door de auteur op pagina 50 aangehaald: 'die dickwil aldermeest clagen hebben dickwil aldermeest ongelijck'.

J. P. van de Voort

P. te Boekhorst, P. Burke, W. Frijhoff, e. a., ed., *Cultuur en maatschappij in Nederland 1500-1850. Een historisch-antropologisch perspectief* (Meppel-Amsterdam: Boom, Heerlen: Open Universiteit, 1992, 372 blz., f59,50, ISBN 90 5352 043 0).

De universiteit van het voormalige mijnwerkersstadje Heerlen stelt zich niet alleen open voor studenten maar ook voor medewerkers elders in den lande. Voor haar projecten en producten trekt zij graag geleerden van andere universiteiten aan. De redactie van de hier aan te kondigen bundel weerspiegelt die usance al. Te Boekhorst tekent namens de Open Universiteit het woord vooraf (9) maar hij heeft geen merkbare inbreng in het vervolg — evenmin trouwens als Peter Burke van Emmanuel College, Cambridge. Duidelijk aanwezig daarentegen is de hand van de derde redacteur, Frijhoff van de Erasmus Universiteit Rotterdam, die wij allen kennen als cultuurhistoricus. Hij leidt de bundel in met een lange beschouwing over historische antropologie.

De bundel maakt deel uit van de Heerlense cursus 'Ritueel en symboliek in het dagelijks leven. Nederland 1500-1850' (studierichting cultuurwetenschappen) en is samengesteld in opdracht van de Open Universiteit. Bijbehorend werkboek en videoprogramma zijn niet ter recensie ontvangen. Blijkens de ondertitel is de bundel geschreven vanuit 'een historisch-antropologisch perspectief'. Van de negen auteurs studeerden er zeven geschiedenis, één — vermoedelijk — sociologie en wel één 'culturele antropologie'. Waar blijft in zo'n gezelschap van historische zwaargewichten de antropologie? Een blik in de inhoudsopgave geeft daarop misschien min of meereen antwoord: hofcultuur der Oranjes, in de zeventiende eeuw, door O. Mörke uit Giessen (39-77); woon- en leefcultuur binnen Hollandse steden, onder het motto 'vreemd en eigen', door Thera Wijsenbeek (79-107); handwerkslieden en arbeiders van de zestiende tot de achttiende eeuw, ook al in Holland, met de subtitel 'identiteit, cultuur en protest', door R. Dekker (109-147); onderwerelden: marginaliteit en misdaad in de Republiek, door Florike Egmond (149-177), die met 'Republiek' toch voornamelijk Holland en de zuidelijke gewesten in de zeventiende en achttiende eeuw bedoelt; prostitutie en de Amsterdamse burgerij, over 'eerbegrippen', door Lotte van de Pol (179-218); etnografie van de vroegmoderne stad, de buurten in Leiden en Den Haag voornamelijk in de zeventiende eeuw, door H. Roodenburg (218-243); middelaars en media in Zuid-Nederland, in de zeventiende en achttiende eeuw, door G. Rooijackers (245-283); genealogie van het voorwerp: dierbare voorwerpen en familiecultuur bij de Kingma's te